

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про охорону дитинства

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 30, ст.142)

{Із змінами, внесеними згідно із Законами

[№ 3109-III від 07.03.2002](#), ВВР, 2002, № 32, ст.232

[№ 177-IV від 26.09.2002](#), ВВР, 2002, № 46, ст.347

[№ 380-IV від 26.12.2002](#), ВВР, 2003, № 10-11, ст.86

[№ 1344-IV від 27.11.2003](#), ВВР, 2004, № 17-18, ст.250

[№ 1410-IV від 03.02.2004](#), ВВР, 2004, № 19, ст.251

[№ 2304-IV від 11.01.2005](#), ВВР, 2005, № 6, ст.144

[№ 2353-IV від 18.01.2005](#), ВВР, 2005, № 10, ст.191

[№ 2414-IV від 03.02.2005](#), ВВР, 2005, № 11, ст.202

[№ 2505-IV від 25.03.2005](#), ВВР, 2005, № 17, № 18-19, ст.267

[№ 257-VI від 10.04.2008](#), ВВР, 2008, № 24, ст.230

[№ 1343-VI від 19.05.2009](#), ВВР, 2009, № 39, ст.550

[№ 1397-VI від 21.05.2009](#), ВВР, 2009, № 41, ст.596

[№ 2394-VI від 01.07.2010](#), ВВР, 2010, № 39, ст.513

[№ 2435-VI від 06.07.2010](#), ВВР, 2010, № 46, ст.539

[№ 3234-VI від 19.04.2011](#), ВВР, 2011, № 42, ст.433

[№ 3525-VI від 16.06.2011](#), ВВР, 2012, № 4, ст.20

[№ 4723-VI від 17.05.2012](#), ВВР, 2013, № 14, ст.95

[№ 5290-VI від 18.09.2012](#), ВВР, 2013, № 41, ст.549

[№ 5462-VI від 16.10.2012](#), ВВР, 2014, № 6-7, ст.80

[№ 5477-VI від 06.11.2012](#), ВВР, 2013, № 50, ст.693

[№ 243-VII від 16.05.2013](#), ВВР, 2014, № 11, ст.140

[№ 76-VIII від 28.12.2014](#), ВВР, 2015, № 6, ст.40

[№ 425-VIII від 14.05.2015](#), ВВР, 2015, № 30, ст.271

[№ 901-VIII від 23.12.2015](#), ВВР, 2016, № 4, ст.44

[№ 911-VIII від 24.12.2015](#), ВВР, 2016, № 5, ст.50

[№ 936-VIII від 26.01.2016](#), ВВР, 2016, № 10, ст.99

[№ 1492-VIII від 07.09.2016](#), ВВР, 2016, № 43, ст.736 - положення щодо застосування пробаційних програм набирають чинності з 1 січня 2018 року}

{Установити, що у 2016 році норми і положення [абзацу п'ятого частини третьої статті 5, частин п'ятої, чотирнадцятої - шістнадцятої статті 19](#) цього Закону застосовуються у порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України, виходячи з наявних фінансових ресурсів державного і місцевих бюджетів та бюджету Фонду соціального страхування України згідно із Законом [№ 928-VIII від 25.12.2015](#)}

Цей Закон визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, всебічний розвиток та виховання в сімейному оточенні встановлює основні засади державної політики у цій сфері, що ґрунтуються на забезпеченні найкращих інтересів дитини.

{Пreamбула в редакції Закону [№ 936-VIII від 26.01.2016](#)}

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

дитина - особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше;

дитинство - період розвитку людини до досягнення повноліття;

забезпечення найкращих інтересів дитини - дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності та

враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити;

{Статтю 1 доповнено новим абзацом згідно із Законом [№ 936-VIII від 26.01.2016](#)}

охорона дитинства - система державних та громадських заходів, спрямованих на забезпечення повноцінного життя, всебічного виховання і розвитку дитини та захисту її прав;

дитина-сирота - дитина, в якій померли чи загинули батьки;

діти, позбавлені батьківського піклування, - діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами Національної поліції, пов'язаним з відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також діти, розлучені із сім'єю, підкинуті діти, діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовились батьки, діти, батьки яких не виконують своїх батьківських обов'язків з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на тимчасово окупованій території України або в зоні проведення антитерористичної операції, та безпритульні діти;

{Абзац статті 1 із змінами, внесеними згідно із Законами [№ 5290-VI від 18.09.2012](#), [№ 901-VIII від 23.12.2015](#), [№ 936-VIII від 26.01.2016](#)}

дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, - дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні;

{Статтю 1 доповнено новим абзацом згідно із Законом [№ 936-VIII від 26.01.2016](#)}

дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах, - дитина, яка потрапила в умови, що негативно впливають на її життя, стан здоров'я та розвиток у зв'язку з інвалідністю, тяжкою хворобою, безпритульністю, перебуванням у конфлікті із законом, залученням до найгірших форм дитячої праці, залежністю від психотропних речовин та інших видів залежності, насильством та жорстоким поводженням у сім'ї, ухилянням батьків, осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків, обставинами стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, воєнних дій чи збройних конфліктів тощо, що встановлено за результатами оцінки потреб дитини;

{Статтю 1 доповнено новим абзацом згідно із Законом [№ 936-VIII від 26.01.2016](#)}

дитина, розлучена із сім'єю, - дитина, яка прибуває чи прибула на територію України без супроводу батьків чи одного з них, діда чи баби, повнолітніх брата чи сестри або опікуна чи піклувальника, призначених відповідно до законодавства країни походження, або інших повнолітніх осіб, які до прибуття в Україну добровільно чи в силу звичаю країни походження взяли на себе відповідальність за виховання дитини;

{Статтю 1 доповнено новим абзацом згідно із Законом [№ 5290-VI від 18.09.2012](#)}

безпритульні діти - діти, які були покинуті батьками, самі залишили сім'ю або дитячі заклади, де вони виховувались, і не мають певного місця проживання;

дитина-інвалід - дитина зі стійким розладом функцій організму, спричиненим захворюванням, травмою або вродженими вадами розумового чи фізичного розвитку, що зумовлюють обмеження її нормальної життєдіяльності та необхідність додаткової соціальної допомоги і захисту;

дитина-біженець - дитина, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни

свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань;

{Абзац статті 1 в редакції Закону № 177-IV від 26.09.2002}

дитина, яка потребує додаткового захисту, - дитина, яка не є біженцем відповідно до [Конвенції про статус біженців](#) 1951 року і [Протоколу щодо статусу біженців](#) 1967 року та [Закону України](#) "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту", але потребує захисту, оскільки вона була змушена прибути в Україну або залишитися в Україні внаслідок виникнення загрози її життю, безпеці чи свободі в країні походження, через побоювання застосування щодо неї смертної кари або виконання вироку про смертну кару чи тортур, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання;

{Статтю 1 доповнено новим абзацом згідно із Законом № 5290-VI від 18.09.2012}

діти, які потребують тимчасового захисту, - діти, які є іноземцями та особами без громадянства, які постійно проживають на території країни, що має спільний кордон з Україною, які масово вимушені шукати захисту в Україні внаслідок зовнішньої агресії, іноземної окупації, громадянської війни, зіткнень на етнічній основі, природних чи техногенних катастроф або інших подій, що порушують громадський порядок у певній частині або на всій території країни походження;

{Статтю 1 доповнено новим абзацом згідно із Законом № 5290-VI від 18.09.2012}

неповна сім'я - сім'я, що складається з матері або батька і дитини (дітей);

багатодітна сім'я - сім'я, в якій подружжя (чоловік та жінка) перебуває у зареєстрованому шлюбі, разом проживає та виховує трьох і більше дітей, у тому числі кожного з подружжя, або один батько (одна мати), який (яка) проживає разом з трьома і більше дітьми та самостійно їх виховує. До складу багатодітної сім'ї включаються також діти, які навчаються за денною формою навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах, - до закінчення навчальних закладів, але не довше ніж до досягнення ними 23 років;

{Абзац статті 1 в редакції Закону № 3525-VI від 16.06.2011}

{Друге речення абзацу статті 1 набирає чинності з 1 січня 2012 року - див. пункт 2 Закону № 3525-VI від 16.06.2011}

приймна сім'я - сім'я, яка добровільно взяла із закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, від 1 до 4 дітей на виховання та спільне проживання;

дитячий будинок сімейного типу - окрема сім'я, яка створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, які беруть на виховання та спільне проживання не менш як 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування;

контакт з дитиною - реалізація матір'ю, батьком, іншими членами сім'ї та родичами, у тому числі тими, з якими дитина не проживає, права на спілкування з дитиною, побачення зазначених осіб з дитиною, а також надання їм інформації про дитину або дитині про таких осіб, якщо це не суперечить інтересам дитини.

{Статтю 1 доповнено абзацом згідно із Законом № 1397-VI від 21.05.2009}

Стаття 2. Законодавство про охорону дитинства та його завдання

Законодавство про охорону дитинства ґрунтується на [Конституції України](#), [Конвенції ООН про права дитини](#), міжнародних договорах, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і складається з цього Закону, а також інших нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у цій сфері.

Завданням законодавства про охорону дитинства є розширення соціально-правових гарантій дітей, забезпечення фізичного, інтелектуального, культурного розвитку молодого покоління, створення соціально-економічних і правових інститутів з метою захисту прав та законних інтересів дитини в Україні.

Стаття 3. Основні принципи охорони дитинства

Всі діти на території України, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я та народження дітей і їх батьків (чи осіб, які їх замінюють)

або будь-яких інших обставин, мають рівні права і свободи, визначені цим Законом та іншими нормативно-правовими актами.

Держава гарантує всім дітям рівний доступ до безоплатної правової допомоги, необхідної для забезпечення захисту їхніх прав, на підставах та в порядку, встановлених законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги.

{Частина друга статті 3 в редакції Закону [№ 5477-VI від 06.11.2012](#)}

Стаття 4. Система заходів щодо охорони дитинства

Система заходів щодо охорони дитинства в Україні включає:

визначення основних правових, економічних, організаційних, культурних та соціальних засад щодо охорони дитинства, удосконалення законодавства про правовий і соціальний захист дітей, приведення його у відповідність з міжнародними правовими нормами у цій сфері;

забезпечення належних умов для охорони здоров'я, навчання, виховання, фізичного, психічного, соціального, духовного та інтелектуального розвитку дітей, їх соціально-психологічної адаптації та активної життєдіяльності, зростання в сімейному оточенні в атмосфері миру, гідності, взаємоповаги, свободи та рівності;

проведення державної політики, спрямованої на реалізацію цільових програм з охорони дитинства, надання дітям пільг, переваг та соціальних гарантій у процесі виховання, навчання, підготовки до трудової діяльності, заохочення наукових досліджень з актуальних проблем дитинства;

встановлення відповідальності юридичних і фізичних осіб (посадових осіб і громадян) за порушення прав і законних інтересів дитини, заподіяння їй шкоди.

Стаття 5. Організація охорони дитинства

Основні засади охорони дитинства та державну політику у цій сфері визначає Верховна Рада України шляхом затвердження відповідних загальнодержавних програм.

Проведення державної політики щодо охорони дитинства, розробку і здійснення цільових загальнодержавних програм соціального захисту та поліпшення становища дітей, підтримки сімей з дітьми, координацію діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади у цій сфері забезпечує Кабінет Міністрів України. Щорічно Кабінет Міністрів України звітує Верховній Раді України про стан демографічної ситуації в Україні, становище дітей та тенденції його змін у ході впроваджених соціально-економічних перетворень.

{Частина друга статті 5 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 936-VIII від 26.01.2016](#)}

Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування відповідно до їх компетенції, визначеної законом, забезпечують:

{Абзац перший частини третьої статті 5 в редакції Закону [№ 911-VIII від 24.12.2015](#)}

проведення державної політики у сфері охорони дитинства, розроблення і здійснення галузевих та регіональних програм поліпшення становища дітей, підтримки сімей з дітьми, вирішення інших питань у цій сфері;

{Абзац другий частини третьої статті 5 в редакції Закону [№ 911-VIII від 24.12.2015](#); із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 936-VIII від 26.01.2016](#)}

розвиток мережі навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, соціального захисту, а також позашкільних навчальних закладів, діяльність яких спрямована на організацію дозвілля, відпочинку і оздоровлення дітей, зміцнення їх матеріально-технічної бази;

{Абзац третій частини третьої статті 5 в редакції Закону [№ 911-VIII від 24.12.2015](#)}

вирішення питань щодо забезпечення прав дітей, встановлення опіки і піклування, створення інших передбачених законодавством умов для виховання дітей, які внаслідок смерті батьків, позбавлення батьків батьківських прав, хвороби батьків чи з інших причин залишилися без батьківського піклування, а також для захисту особистих і майнових прав та інтересів дітей;

{Абзац четвертий частини третьої статті 5 в редакції Закону [№ 911-VIII від 24.12.2015](#); із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 936-VIII від 26.01.2016](#)}

організацію безкоштовного харчування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються у спеціальних і інклюзивних класах, та учнів 1-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів із сімей, які отримують допомогу відповідно до [Закону України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям"](#);

{Абзац п'ятий частини третьої статті 5 в редакції Закону [№ 911-VIII від 24.12.2015](#)}

можуть забезпечувати пільговий проїзд учнів, вихованців, студентів до місця навчання і додому у порядку та розмірах, визначених органами місцевого самоврядування, та передбачати на це відповідні видатки з місцевих бюджетів;

{Абзац шостий частини третьої статті 5 в редакції Закону [№ 76-VIII від 28.12.2014](#)}

вирішення питань про надання пільг та державної допомоги дітям та сім'ям з дітьми відповідно до законодавства;

контроль за дотриманням в ігрових залах, комп'ютерних клубах, відеотеках, дискотеках, інших розважальних закладах та громадських місцях правопорядку та етичних норм стосовно дітей;

{Частину третю статті 5 доповнено абзацом згідно із Законом [№ 2304-IV від 11.01.2005](#)}

вжиття інших заходів щодо охорони дитинства, віднесених до їх компетенції законодавством України.

Інші органи виконавчої влади в межах своїх повноважень:

подають Кабінету Міністрів України пропозиції щодо вдосконалення положень законодавства, які стосуються забезпечення захисту прав дітей;

подають висновки до проектів законодавчих актів із зазначених питань;

надають засобам масової інформації, громадськості та особам чи органам, які займаються вирішенням питань захисту дітей, загальну інформацію про забезпечення захисту прав дітей.

{Частина четверта статті 5 в редакції Закону [№ 1397-VI від 21.05.2009](#)}

У порядку, встановленому законодавством, трудові колективи, благодійні та інші громадські організації, фізичні особи можуть брати участь у забезпеченні реалізації заходів з охорони дитинства, поліпшення становища дітей, створення розвиненої системи сімейних форм виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та патронату над дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, розвитку послуг з підтримки батьків або осіб, які їх замінюють, заходів, спрямованих на забезпечення відповідних умов для виховання, освіти, всебічного гармонійного культурного і фізичного розвитку дитини.

{Частина п'ята статті 5 в редакції Закону [№ 936-VIII від 26.01.2016](#)}

Держава сприяє трудовим колективам, громадським та благодійним організаціям, іншим об'єднанням громадян та фізичним особам у їх діяльності, спрямованій на поліпшення становища дітей, охорону їх прав та інтересів, заохочує розвиток усіх форм благодійності, патронату і спонсорства щодо дітей шляхом надання податкових, інвестиційних, митних, кредитних та тарифних пільг у порядку, встановленому законами України.

Розділ II

ПРАВА ТА СВОБОДИ ДИТИНИ

Стаття 6. Право на життя та охорону здоров'я

Кожна дитина має право на життя з моменту визначення її живонародженою та життєздатною за критеріями Всесвітньої організації охорони здоров'я.

Держава гарантує дитині право на охорону здоров'я, безоплатну кваліфіковану медичну допомогу в державних і комунальних закладах охорони здоров'я, сприяє створенню безпечних умов для життя і здорового розвитку дитини, раціонального харчування, формуванню навичок здорового способу життя.

З цією метою держава вживає заходів щодо:

зниження рівня смертності немовлят і дитячої смертності;

забезпечення надання необхідної медичної допомоги всім дітям;

боротьби з хворобами і недоїданням, у тому числі шляхом надання дітям доступу до достатньої кількості якісних харчових продуктів та чистої питної води;

створення безпечних і здорових умов праці;
надання матерям належних послуг з охорони здоров'я у допологовий і післяпологовий періоди;
забезпечення всіх прошарків суспільства, зокрема батьків і дітей, інформацією щодо охорони здоров'я і здорового харчування дітей, переваг грудного вигодовування, гігієни, санітарних умов проживання дітей та запобігання нещасним випадкам;
розвитку просвітницької роботи, послуг у галузі планування сім'ї та охорони репродуктивного здоров'я;
пільгового забезпечення дітей ліками та харчуванням у порядку, встановленому законодавством.

Стаття 7. Право на ім'я та громадянство

Кожна дитина з моменту народження має право на ім'я та громадянство. Місце і порядок реєстрації народження дитини визначаються сімейним законодавством, реєстрацію актів цивільного стану, а підстави і порядок набуття та зміни громадянства визначаються [Законом України "Про громадянство України"](#), іншими нормативно-правовими актами.

{Стаття 7 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 1410-IV від 03.02.2004](#)}

Стаття 8. Право на достатній життєвий рівень

Кожна дитина має право на рівень життя, достатній для її фізичного, інтелектуального, морального, культурного, духовного і соціального розвитку.

Батьки або особи, які їх замінюють, несуть відповідальність за створення умов, необхідних для всебічного розвитку дитини, відповідно до законів України.

Стаття 9. Право дитини на вільне висловлення думки та отримання інформації

Кожна дитина має право на вільне висловлювання особистої думки, формування власних поглядів, розвиток власної суспільної активності, отримання інформації, що відповідає її віку. Це право включає свободу розшукувати, одержувати, використовувати, поширювати та зберігати інформацію в усній, письмовій чи іншій формі, за допомогою творів мистецтва, літератури, засобів масової інформації, засобів зв'язку (комп'ютерної, телефонної мережі тощо) чи інших засобів на вибір дитини. Їй забезпечується доступ до інформації та матеріалів з різних національних і міжнародних джерел, особливо тих, які сприяють здоровому фізичному і психічному розвитку, соціальному, духовному та моральному благополуччю.

Діти мають право звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, засобів масової інформації та їх посадових осіб із зауваженнями та пропозиціями стосовно їхньої діяльності, заявами та клопотаннями щодо реалізації своїх прав і законних інтересів та скаргами про їх порушення.

З метою реалізації цього права держава сприяє:

поширенню засобами масової інформації матеріалів, корисних для розвитку дитини;
виданню та розповсюдженню дитячої літератури та підручників шляхом створення пільгових умов для їх видання;

міжнародному співробітництву у сфері обміну та поширення інформації та матеріалів, що надходять із різних національних і міжнародних джерел;

діяльності засобів масової інформації, спрямованій на задоволення мовних потреб дітей, у тому числі тих, які належать до національних меншин.

Здійснення прав дитини на вільне висловлювання думки та отримання інформації може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету та неупередженості правосуддя.

Стаття 10. Право на захист від усіх форм насильства

Кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності. Дисципліна і порядок у сім'ї, навчальних та інших дитячих закладах мають забезпечуватися на принципах, що ґрунтуються на взаємоповазі, справедливості і виключають приниження честі та гідності дитини.

Держава здійснює захист дитини від:

усіх форм фізичного і психічного насильства, образи, недбалого і жорстокого поводження з нею, експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, у тому числі з боку батьків або осіб, які їх замінюють;

втягнення у злочинну діяльність, залучення до вживання алкоголю, наркотичних засобів і психотропних речовин;

залучення до екстремістських релігійних психокультових угруповань та течій, використання її для створення та розповсюдження порнографічних матеріалів, примушування до проституції, жебрацтва, бродяжництва, втягнення до азартних ігор тощо.

Держава через органи опіки і піклування, служби у справах дітей, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у [порядку](#), встановленому законодавством, надає дитині та особам, які піклуються про неї, необхідну допомогу у запобіганні та виявленні випадків жорстокого поводження з дитиною, передачі інформації про ці випадки для розгляду до відповідних уповноважених законом органів для проведення розслідування і вжиття заходів щодо припинення насильства.

{Частина третя статті 10 із змінами, внесеними згідно із Законами [№ 3109-III від 07.03.2002](#), [№ 2353-IV від 18.01.2005](#), [№ 5462-VI від 16.10.2012](#)}

Дитина вправі особисто звернутися до органу опіки та піклування, служби у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, інших уповноважених органів за захистом своїх прав, свобод і законних інтересів.

{Частина четверта статті 10 із змінами, внесеними згідно із Законами [№ 3109-III від 07.03.2002](#), [№ 2353-IV від 18.01.2005](#), [№ 5462-VI від 16.10.2012](#)}

Розголошення чи публікація будь-якої інформації про дитину, що може заподіяти їй шкоду, без згоди законного представника дитини забороняється.

[Процедура розгляду скарг дітей](#) на порушення їх прав і свобод, жорстоке поводження, насильство і знущання над ними в сім'ї та поза її межами встановлюється законодавством.

Розділ III **ДИТИНА І СІМ'Я**

Стаття 11. Дитина і сім'я

Сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього.

Кожна дитина має право на проживання в сім'ї разом з батьками або в сім'ї одного з них та на піклування батьків.

Батько і мати мають рівні права та обов'язки щодо своїх дітей. Предметом основної турботи та основним обов'язком батьків є забезпечення інтересів своєї дитини.

Стаття 12. Права, обов'язки та відповідальність батьків за виховання та розвиток дитини

Виховання в сім'ї є першоосновою розвитку особистості дитини. На кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини. Батьки або особи, які їх замінюють, мають право і зобов'язані виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, створювати належні умови для розвитку її природних здібностей, поважати гідність дитини, готувати її до самостійного життя та праці.

Виховання дитини має спрямовуватися на розвиток її особистості, поваги до прав, свобод людини і громадянина, мови, національних історичних і культурних цінностей українського та інших народів, підготовку дитини до свідомого життя у суспільстві в дусі взаєморозуміння, миру, милосердя, забезпечення рівноправності всіх членів суспільства, злагоди та дружби між народами, етнічними, національними, релігійними групами.

Держава надає батькам або особам, які їх замінюють, допомогу у виконанні ними своїх обов'язків щодо виховання дітей, захищає права сім'ї, сприяє розвитку системи послуг з підтримки сімей з дітьми та мережі дитячих закладів.

{Частина третя статті 12 в редакції Закону [№ 936-VIII від 26.01.2016](#)}

Позбавлення батьківських прав або відібрання дитини у батьків без позбавлення їх цих прав не звільняє батьків від обов'язку утримувати дітей.

Порядок і розміри відшкодування витрат на перебування дитини в прийомній сім'ї, сім'ї патронатного вихователя, дитячому будинку сімейного типу, будинку дитини, дитячому будинку, дитячому будинку-інтернаті, школі-інтернаті чи іншому закладі для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, встановлюються законодавством.

{Частина п'ята статті 12 в редакції Закону № 936-VIII від 26.01.2016}

Батьки або особи, які їх замінюють, несуть відповідальність за порушення прав і обмеження законних інтересів дитини на охорону здоров'я, фізичний і духовний розвиток, навчання, невиконання та ухилення від виконання батьківських обов'язків відповідно до закону.

У разі відмови від надання дитині необхідної медичної допомоги, якщо це загрожує її здоров'ю, батьки або особи, які їх замінюють, несуть відповідальність згідно з законом. Медичні працівники у разі критичного стану здоров'я дитини, який потребує термінового медичного втручання, зобов'язані попередити батьків або осіб, які їх замінюють, про відповідальність за залишення дитини в небезпеці.

Стаття 13. Державна допомога сім'ям з дітьми

З метою створення належних матеріальних умов для виховання дітей у сім'ях держава надає батькам або особам, які їх замінюють, соціальну допомогу, передбачену [Законом України "Про державну допомогу сім'ям з дітьми"](#) та іншими законами України.

Сім'ям з дітьми у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України, надаються пільгові довгострокові кредити на придбання житла, предметів довгострокового користування та житлове будівництво.

Багатодітним сім'ям надаються такі пільги:

1) 50-відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирна плата) в межах норм, передбачених чинним законодавством (21 кв. метр загальної площі житла на кожного члена сім'ї, який постійно проживає в жиллому приміщенні (будинку), та додатково 10,5 кв. метра на сім'ю);

2) 50-відсоткова знижка плати за користування комунальними послугами (газопостачання, електропостачання та інші послуги) та вартості скрапленого балонного газу для побутових потреб у межах норм, визначених законодавством.

Площа житла, на яку надається знижка при розрахунках плати за опалення, становить 21 кв. метр опалюваної площі на кожного члена сім'ї, який постійно проживає в жиллому приміщенні (будинку), та додатково 10,5 кв. метра на сім'ю;

3) 50-відсоткова знижка вартості палива, у тому числі рідкого, в межах норм, визначених законодавством, у разі якщо відповідні будинки не мають центрального опалення;

4) позачергове встановлення квартирних телефонів. Абонентна плата за користування квартирним телефоном встановлюється у розмірі 50 відсотків від затверджених тарифів.

{Статтю 13 доповнено частиною третьою згідно із Законом № 1343-VI від 19.05.2009}

Пільги щодо плати за користування житлом (квартирної плати), комунальними послугами та вартості палива, передбачені пунктами 1-3 частини третьої цієї статті, надаються багатодітним сім'ям незалежно від виду житла та форми власності на нього.

{Статтю 13 доповнено частиною четвертою згідно із Законом № 1343-VI від 19.05.2009}

Дитячим будинкам сімейного типу та прийомним сім'ям, в яких не менше року проживають відповідно троє або більше дітей, а також сім'ям (крім багатодітних сімей), в яких не менше року проживають троє і більше дітей, враховуючи тих, над якими встановлено опіку чи піклування, надаються пільги, передбачені частиною третьою, з урахуванням умов, визначених частиною четвертою цієї статті.

{Статтю 13 доповнено новою частиною згідно із Законом № 4723-VI від 17.05.2012}

Дітям з багатодітних сімей надаються такі пільги:

1) безоплатне одержання ліків за рецептами лікарів;

2) щорічне медичне обстеження і диспансеризація в державних та комунальних закладах охорони здоров'я із залученням необхідних спеціалістів, а також компенсація витрат на зубопротезування;

3) першочергове обслуговування в лікувально-профілактичних закладах, аптеках та першочергова госпіталізація;

4) безоплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту (крім таксі), автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських і міжміських маршрутів, у тому числі внутрірайонних, внутрі- та міжобласних незалежно від відстані та місця проживання;

5) безоплатне одержання послуг з оздоровлення та відпочинку відповідно до [Закону України "Про оздоровлення та відпочинок дітей"](#).

{Статтю 13 доповнено частиною згідно із Законом [№ 1343-VI від 19.05.2009](#)}

Батькам і дітям з багатодітних сімей видаються відповідні посвідчення. Зразок посвідчення, порядок виготовлення і видачі посвідчень встановлюються Кабінетом Міністрів України.

{Статтю 13 доповнено частиною згідно із Законом [№ 1343-VI від 19.05.2009](#)}

Установити, що пільги, передбачені пунктами 1, 2, 3 та 4 частини третьої та пунктом 1 частини шостої цієї статті, надаються за умови, якщо розмір середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

{Статтю 13 доповнено частиною восьмою згідно із Законом [№ 76-VIII від 28.12.2014](#)}

Стаття 14. Розлучення дитини з сім'єю

Діти та батьки не повинні розлучатися всупереч їх волі, за винятком випадків, коли таке розлучення необхідне в інтересах дитини і цього вимагає рішення суду, що набрало законної сили.

Під час вчинення дій, пов'язаних з розлученням дитини з одним або обома батьками, а також інших дій, що стосуються дитини, в порядку, встановленому законом, судом заслуховується думка та побажання дитини.

Стаття 15. Право дитини на контакт з батьками, які проживають окремо

{Назва статті 15 в редакції Закону [№ 1397-VI від 21.05.2009](#)}

Дитина, яка проживає окремо від батьків або одного з них, має право на підтримання з ними регулярних особистих стосунків і прямих контактів.

Батьки, які проживають окремо від дитини, зобов'язані брати участь у її вихованні і мають право спілкуватися з нею, якщо судом визнано, що таке спілкування не перешкоджатиме нормальному вихованню дитини.

У разі коли батьки не можуть дійти згоди щодо участі одного з батьків, який проживає окремо, у вихованні дитини, порядок такої участі визначається органами опіки та піклування за участю батьків виходячи з інтересів дитини. Рішення органів опіки та піклування з цих питань можуть бути оскаржені до суду у порядку, встановленому законом.

Дитина має право на отримання інформації про відсутніх батьків, якщо це не завдає шкоди її психічному і фізичному здоров'ю.

Стаття 16. Право дитини на контакт з батьками, іншими членами сім'ї та родичами, які проживають у різних державах

{Назва статті 16 в редакції Закону [№ 1397-VI від 21.05.2009](#)}

Дитина, батьки якої проживають у різних державах, має право на регулярні особисті стосунки і прямі контакти з обома батьками. Дитина та її батьки для возз'єднання сім'ї мають право на вільний в'їзд в Україну та виїзд з України у порядку, встановленому законом.

Батьки, інші члени сім'ї та родичі, зокрема ті, які проживають у різних державах, не повинні перешкоджати одне одному реалізувати право дитини на контакт з ними, зобов'язані гарантувати повернення дитини до місця її постійного проживання після реалізації нею права на контакт, не допускати неправомірної зміни її місця проживання.

{Статтю 16 доповнено частиною другою згідно із Законом [№ 1397-VI від 21.05.2009](#)}

Стаття 16¹. Заходи і гарантії забезпечення виконання рішення суду про реалізацію права дитини на контакт

Заходи і гарантії забезпечення виконання рішення суду про реалізацію права дитини на контакт визначаються судом у кожному конкретному випадку.

Такими заходами і гарантіями є:

зобов'язання особи, яка контактує з дитиною, оплачувати витрати, пов'язані з переїздом та проживанням дитини, а також, у разі потреби, - будь-якої іншої особи, яка супроводжує дитину, повідомляти особі, з якою проживає дитина, про місце перебування дитини під час реалізації нею права на контакт, з'являтися особисто разом з дитиною до органу опіки та піклування з періодичністю, визначеною судом;

заборона зміни місця перебування дитини під час реалізації нею права на контакт;

реалізація права на контакт з дитиною на території іноземної держави за умови подання органу опіки та піклування за місцем проживання дитини документа, що підтверджує визнання рішення суду України про контакт з дитиною на території іншої держави;

інші заходи, передбачені законом.

{Закон доповнено статтею 16¹ згідно із Законом [№ 1397-VI від 21.05.2009](#)}

Стаття 17. Право дитини на майно

Кожна дитина, в тому числі й усиновлена, має право на одержання в установленому законом порядку в спадщину майна і грошових коштів батьків чи одного з них у разі їх смерті або визнання їх за рішенням суду померлими незалежно від місця проживання. Дитина, батьки якої позбавлені батьківських прав, не втрачає права на успадкування їх майна.

У разі визнання батьків або одного з них рішенням суду безвісно відсутніми дитина має право на утримання за рахунок їх коштів і майна.

Батьки або особи, які їх замінюють, не мають права без дозволу органів опіки і піклування, наданого відповідно до закону, укладати договори, які підлягають нотаріальному посвідченню та/або державній реєстрації, відмовлятися від належних дитині майнових прав, здійснювати поділ, обмін, відчуження житла, зобов'язуватися від імені дитини порукою, видавати письмові зобов'язання.

{Частина третя статті 17 в редакції Закону [№ 3234-VI від 19.04.2011](#)}

Суд у разі позбавлення батьків батьківських прав або відібрання дитини без позбавлення батьківських прав одночасно накладає заборону на відчуження майна та житла дітей, про що повідомляє нотаріуса за місцем знаходження майна та житла.

{Частина четверта статті 17 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 2435-VI від 06.07.2010](#)}

Інші майнові права дитини та порядок їх захисту встановлюються законами України.

Стаття 18. Право дитини на житло

Держава забезпечує право дитини на проживання в таких санітарно-гігієнічних та побутових умовах, що не завдають шкоди її фізичному та розумовому розвитку.

Діти - члени сім'ї наймача або власника жилого приміщення мають право користуватися займаним приміщенням нарівні з власником або наймачем.

Органи опіки та піклування зобов'язані здійснювати контроль за додержанням батьками або особами, які їх замінюють, майнових та житлових прав дітей при відчуженні жилих приміщень та купівлі нового житла.

Розділ IV

ДИТИНА І СУСПІЛЬСТВО

Стаття 19. Право на освіту

Кожна дитина має право на освіту.

Держава гарантує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; надання державних стипендій та пільг учням і студентам цих закладів у порядку, встановленому законодавством України. Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі.

{Частина друга статті 19 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 911-VIII від 24.12.2015](#)}

Держава забезпечує право на вибір навчального закладу і навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах.

Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування організовують облік дітей дошкільного та шкільного віку для виконання вимог щодо навчання дітей у загальноосвітніх навчальних закладах.

Учні державних та комунальних професійно-технічних навчальних закладів із числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, і дітей, які потребують особливих умов виховання, перебувають на повному утриманні держави. Порядок забезпечення учнів державних та комунальних професійно-технічних навчальних закладів стипендією, організації харчування учнів із числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа, дітей-інвалідів/інвалідів I-III групи та дітей із сімей, які отримують допомогу відповідно до [Закону України](#) "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям", визначається Кабінетом Міністрів України.

{Частина п'ята статті 19 в редакції Закону [№ 76-VIII від 28.12.2014](#)}

Органи місцевого самоврядування відповідно до законодавства можуть забезпечувати харчуванням учнів інших категорій та передбачати на це відповідні видатки з місцевих бюджетів.

{Частина статті 19 в редакції Закону [№ 76-VIII від 28.12.2014](#)}

Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування (за винятком тих, які мають вади фізичного та розумового розвитку і не можуть навчатися в загальних навчальних закладах), навчаються в загальноосвітніх школах.

Для дітей-інвалідів та інвалідів з дитинства, які потребують опіки і стороннього догляду, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти і науки, за згодою батьків дітей або осіб, які їх замінюють, забезпечує навчання в загальноосвітніх та спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах за відповідними навчальними програмами, у тому числі і в домашніх умовах.

{Статтю 19 доповнено частиною згідно із Законом [№ 2414-IV від 03.02.2005](#); із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 5462-VI від 16.10.2012](#)}

Діти-інваліди та інваліди з дитинства, які перебувають у реабілітаційних закладах, закладах та установах, що належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади, що забезпечують формування державної політики у сферах трудових відносин, соціального захисту населення, охорони здоров'я, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим у сферах трудових відносин, соціального захисту населення, охорони здоров'я, місцевих державних адміністрацій, мають право на здобуття освіти за індивідуальними навчальними програмами, які узгоджуються з індивідуальними програмами реабілітації дітей-інвалідів та інвалідів з дитинства.

{Статтю 19 доповнено частиною згідно із Законом [№ 2414-IV від 03.02.2005](#); із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 5462-VI від 16.10.2012](#)}

Студенти вищих навчальних закладів із числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, перебувають на повному утриманні держави. Студентам, які є дітьми-інвалідами та інвалідами I-III групи, студентам із сімей, які отримують допомогу відповідно до [Закону України](#) "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям", включаючи студентів з багатодітних сімей, призначається соціальна стипендія та може надаватися додаткова соціальна і матеріальна допомога.

{Частина статті 19 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 1343-VI від 19.05.2009](#); в редакції Закону [№ 911-VIII від 24.12.2015](#)}

{Частина одинадцятьої статті 19 виключено на підставі Закону [№ 911-VIII від 24.12.2015](#)}

Норми навантаження у навчальних програмах та планах навчальних закладів повинні визначатися з урахуванням віку та стану здоров'я дітей. Контроль за дотриманням цих норм у порядку, встановленому законодавством, здійснюють центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування державної політики у сферах освіти і науки, охорони здоров'я.

{Частина статті 19 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 5462-VI від 16.10.2012](#)}

У порядку, встановленому законодавством, держава забезпечує підтримку та заохочення особливо обдарованих дітей шляхом направлення їх на навчання до провідних вітчизняних та іноземних навчальних закладів і встановлення спеціальних стипендій.